

- В.І. Нагнибіда // Приватне право і підприємництво. – 2010. – № 9. – С. 155–158.
4. Сироткин А.Г. Узуфрукт (пользовладение) в российском праве XIX – начала XXI вв.: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 "Теория и история права и государства; история правовых учений" / А.Г. Сироткин. – Нижний Новгород, 2012. – 30 с.
 5. Право собственности: актуальные проблемы / Отв. ред. В.Н. Литовкин, Е.А. Суханов, В.В. Чубаров. – М.: Статут, 2008. – 731 с.
 6. Munchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch / Red. H. J. Sonnenberger. – München: Verlag C. H. Beck, 2006. – 2705 S. – Режим доступу: http://www.chbeck.de/fachbuch/inhaltsverzeichnis/Muenchener-Kommentar-Buergerlichen-Gesetzbuch-Band-7-Teilband-2-Familienrecht-1587-Versorgungsausgleich-Lebens-partnerschaftsgesetz-1587-VersAusglG-LPartG-9783406592386_0305201206152968_ihv.pdf.
 7. Дернбург Г. Пандекты: Вещное право. Т. 2 / Г. Дернбург; пер. с немецкого; под ред.: Мейендорф А.Ф.; пер.: Блох А.Ю., Гальперн А.Я. – СПб: Гос. Тип., 1905. – 376 с. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com>.
 8. Синайский В.И. Русское гражданское право / В.И. Синайский – М.: Статут, 2002. – 638 с.
 9. Громов С.А. Узуфрукт: юридическая категория и вещное право / С.А. Громов // Вещные права: постановка проблемы и ее решение: Сборник статей / Рук. авт. колл. и отв. ред. М.А.Рожкова. – М.: Статут, 2011. – С. 188-231.
 10. Ларин Д.В. Сервитуты в российском и зарубежном законодательстве: сравнительно-правовой анализ: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право / Д.В. Ларин. – М., 2007. – 22 с.

УДК 323.2 (477)

ФЕНОМЕН ЛЕГІТИМНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Д.М. Пидоненко, Н.С. Мінєнкова

Резюме. У роботі розглядається феномен легітимності державної влади на прикладі України. Проаналізувавши дані соціологічних опитування щодо рівня довіри громадян до владних інституцій, автор доходить висновку, що в Україні існує криза легітимності, яка носить системний характер і виявляється у поглибленні недовіри до влади та зростанні протестних настроїв населення.

Ключові слова: легітимність, рівень довіри, криза легітимності.

Легітимність є однією з найважливіших характеристики демократичного політичного режиму. Вона фіксує рівень виправданості встановленого політичного ладу, а також рівень довіри суспільства до політичних інститутів. Плюралістичні демократії можуть переживати періоди «ерозії легітимності» (термін М. Догана) і це не обов'язково призводить до делегітимації режиму. Відмінною є ситуація у країнах, що трансформуються: втрата владою довіри є важливим показником кризи легітимності режиму, з різноманітними негативними наслідками, зокрема зростанням протестних настроїв та рівня відчуження громадян від політики. Падіння довіри населення майже до усіх політичних лідерів і діяльності політичних і соціальних інститутів є одним з найважливіших трендів у житті нашої країни на сучасному етапі, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

До проблеми довіри у різні часи зверталися такі мислителі минулого, як Г. Гроцій, Дж. Локк, І. Кант, Е. Дюргейм. Довіра розглядалася ними у контексті аналізу «договірної» початку суспільних відносин. Тема довіри проходить через соціологічні теорії, що розглядають громадські зв'язки як соціальний обмін (П. Блау, Дж. Романс) [1]. Довіра як психологічний феномен досліджувалася Е. Гідденсом. Багато уваги приділялось проблемі легітимності влади у роботах західних політологів П. Бурд'є, П. Штомпки, Ф. Фукуями, М. Догана, С. Ліпсета, Д. Хелда та інші зарубіжні авторів. Серед російських та вітчизняних науковців до розробки проблематики легітимності влади зверталися В. Андрущенко, В. Горбатенко, Б. Парахонський, С.Рябов, М. Тур, О. Кокорська, тощо [2]. Зокрема історичні аспекти легітимності влади

в Україні досліджуються в роботах Є. Бистрицького та П. Манжолі, А. Колодій вивчає проблему легітимності влади в контексті формування української загальнонаціональної ідентичності. Є.Цукор акцентує увагу на ролі громадянського суспільства в процесі легітимації державної влади в Україні, легальність державної влади як складова її легітимності є предметом аналізу І.Жаровської. О.Висоцький вивчає технологічний аспект легітимації політичної влади, дослідженню ціннісно-нормативного аспекту легітимності присвячені праці О.Гребіневича. До проблеми легітимності влади та особливостей легітимаційних процесів на перехідному етапі українського та російського суспільства зверталися Є. Головаха, Н. Паніна, В. Ребало, Ф. Рудич, С. Рябов, В. Головченко, Н. Дібіров, Л. Кібардіна, В. Мартянов, С. Скліфус, А. Соловійов, Є. Спірідонова та інші. Не зважаючи на обширний науковий доробок, проблема легітимності, особливо у трансформаційних суспільствах потребує подальшого вивчення, що також підвищує актуальність даного дослідження, головна мета якого полягає у визначенні причин та наслідків падіння рівня довіри українського населення до державної влади.

Аналіз результатів дослідження рівня довіри громадян України до органів державної влади, що проводились у різні роки, свідчить, що в Україні 2005 рік був роком найвищої довіри громадян до владних інституцій країни [3]. За останній рік слід констатувати постійне коливання рівня довіри до владних інститутів. Соціологічне дослідження, проведене компанією TNS в Україні за період з вересня 2011 по вересень 2012 рр., показало, що рівень довіри до Президента станом на вересень 2012 р. складає (-0,74%), хоча у вересні 2011 р. складав (-0,75%). Довіра до Верховної Ради України також знизилась (-1,12%), порівняно з вереснем 2011 р. (-1,13%). Уряд та Збройні Сили України зараз мають вищий рівень довіри (- 0,96%, - 0,19% відповідно), порівняно з вереснем 2011 р. (-1,02%, -0,50% відповідно). Рівень довіри виріс до Міліції (з - 1,04% до - 0,89%), Служби безпеки України (з - 0,72% до - 0,44%), Міських рад (з - 0,68% до - 0,45%), Державних адміністрацій (з - 0,73% до - 0,54%). Таким чином, за станом на вересень 2012 року українці найменш довіряють Верховній Раді України, Судам України, Прокуратурі та Уряду. Серед тих, кому довіряють, порівняно з вереснем минулого року, виріс рівень довіри до Церкви (з +0,74% до +0,76%) та ЗМІ України (з +0,08% до +0,18%) [4].

Особливий інтерес викликає рівень довіри до окремих політиків. Серед політиків найбільший індекс недовіри має Віктор Ющенко (-1,5%), Дмитро Табачник (-1,30%), Сергій Соболєв (-1,25%), Борис Колесніков (-1,23%), Андрій Клюєв (-1,31%). Навіть великий обсяг реклами зіграв не на користь Наталі Королевській (-1,26%). Найвищою довірою та популярністю користується зараз Віталій Кличко (-0,04%), на користь якого спрацював позитивний імідж людини, котра робить Україну відомою в світі. Хоча його індекс негативний, але цей показник достатньо малий, фактично на межі переходу в плюс. Якщо найближчим часом не відбудеться ніяких негативних подій пов'язаних з ім'ям цього політика, то можливо він стане першим політиком з позитивним індексом довіри за останні кілька років. Єдиними політиками, довіра до яких відчутно зросла за період з вересня 2011 року по вересень 2012 року, стали Петро Симоненко (з - 1,29% до -1,06%) і Юлія Тимошенко (с - 1,03% до -0,85%), хоч індекси і залишаються негативними [4].

У цілому можна сказати, що індекс довіри до політиків нижче, ніж до інститутів.

Серед причин які призвели до різкого падіння рівня довіри у суспільстві до ключових державних інститутів, на нашу думку, слід виділити як об'єктивні, що відіграли роль сприятливого середовища, так і суб'єктивні – буквально «заставили» українців змінити своє ставлення до влади. Об'єктивними чинниками у цьому процесі виступають: затяжний характер економічної кризи, що призвів до погіршення

економічного положення, перш за все, і так невеликого прошарку «середніх» українців; посилення владної вертикалі у державному управлінні, як наслідок - звуження інституційних можливостей громадян України впливати на політичний процес; слабкість громадянського суспільства; посилення контролю над ЗМІ з боку влади, тощо. Більш важливу роль у зниженні рівня довіри в українському суспільстві до державних інститутів, на нашу думку, відіграли саме суб'єктивні чинники, а саме, перемогу В.Януковича у жовтні 2010 р. можна пояснити проявом «авторитарного синдрому» (за Р.Інглхартом), що супроводжувався величезним кредитом довіри та сподівань з боку суспільства. Не вирішення актуальних для України проблем, зокрема економічної, збільшення прірви між бідними та богатами, погіршення економічного положення більшості українців, при збільшенні прибутків окремих серед них – найбагатших; геополітичної – провал переговорів з ЄС (відкладання підписання Угоди про Асоціацію), погіршення відносин з Росією («газова», «сирна» війни) на фоні зростаючого популізму та кримінальних справ проти лідерів опозиції – вичерпало наданий владі кредит довіри [5].

Слід також зазначити, що низький рівень довіри сам по собі не може бути свідченням втрати владою підтримки взагалі. Але й не можна ігнорувати значення показника довіри до політичних лідерів та інститутів, бо це сприятиме кризі легітимності, адже неефективна діяльність правлячої еліти, здійснення реформ за рахунок поглиблення різниці в доходах між бідними та багатими призводять до звуження соціальної опори влади, наростаючого відчуження громадян від урядування і політики загалом [6].

Криза легітимності державної влади в Україні виявляється у наступному:

- відсутність згоди у суспільстві відносно політичної влади;
- невизнання громадянами процесу прийняття політичних рішень;
- невідповідність цих рішень домінуючим у суспільстві уявленням про право і справедливість;
- надмірна конкуренція у боротьбі за владу;
- політична пасивність мас;
- не здатність правлячої еліти посилити свій політичний вплив.

Ще однією важливою проблемою, що призводить до делегітимації влади є домінування приватної сфери над публічною, що призводить до:

- зниження інтересу до політики;
- політика перетворюється більше у TV-шоу або театр абсурду, де ніякі дії політичних акторів не мають логічного завершення;
- рівень довіри до політиків і політичних сил загалом, все більше визначається ступенем задоволення власних приватних інтересів.

Але, найважливішим негативним наслідком падіння довіри до органів державної влади є зростання протестних настроїв населення. І саме така тенденція зафіксована наприкінці 2011 р. в Україні. Дослідження проведене Інформаційним агентством РБК-Україна у листопаді 2011 р. показало, що 28% респондентів готові захищати свої інтереси зі зброєю в руках, 20% - готові брати участь у мітингах і демонстраціях, 11% - у страйках, 5% респондентів висловили готовність взяти участь у вуличних бійках. І відповідно тільки 11% опитаних не мали намірів брати участь в акціях протесту, при цьому захищати свої інтереси «по іншому» виявилось готові лише 6% [7].

У 2012 році рівень протестних настроїв значно знизився. Цьому сприяла виборча кампанія. Влада відмовилася від будь-яких непопулярних рішень. У минулому році відбулася пенсійна реформа, підвищення комунальних тарифів, скасування пільг. Тепер нічого подібного не відбувається. Навпаки, частково були реалізовані соціальні ініціативи Президента. Достатньо багато людей отримало хоч і невелике, але

підвищення зарплат та пенсій. Почали виплачувати гроші вкладникам Ощадбанку. Важливим чинником стало ще й те, що активно запрацювали кандидати-мажоритарники - "підгодовують" виборців за державний та власний рахунок [8].

Однак це не надовго. Після завершення виборів до парламенту та остаточного формування коаліції, якщо такий момент відбудеться, рівень протестних настроїв значно підвищиться. Бо отримавши владу правляче угруповання почне знову проводити непопулярні реформи, які воно відклало перед виборами, щоб отримати більший відсоток голосів. Незадоволеність населення рівнем життя зростає, а економічна криза посилює ситуацію. Попередні результати нещодавно проведених виборів також засвідчили різке зниження довіри до владних інституцій. Українці здебільшого голосують за принципом не за, а проти будь-якого кандидата.

Враховуючи показники загального рівня готовності громадськості до протестів, виокремимо низку ризиків для суспільства і держави, що пов'язані із протестними діями:

- слабка прогнозна і просвітницька складова державної політики в Україні ускладнює розв'язання питань в соціальній, економічній, екологічній та інших сферах, спричиняє зменшення рівня довіри та схвалення суспільством державної політики, поширення протестних настроїв;

- постійний високий «протестний градус», стан нестійкої рівноваги в суспільстві можуть спонукати державні інституції до прийняття не виважених політичних рішень. Водночас, низький рівень довіри громадян до органів державної влади обумовлює несприйняття суспільством будь-яких ініціатив, навіть прогресивних, з боку органів державної влади. За такої ситуації настрої невдоволення громадян можуть швидко переходити з локального на загальнонаціональний рівень, поширюватись з окремих соціальних груп чи категорій громадян на суспільство в цілому, переростати у масштабний загальнонаціональний страйк;

- розвиток конфліктних форм протестної громадянської активності (з деструктивними проявами і наслідками) перетворює їх на малокеровані. Інтенсифікація протестів, що супроводжуються правопорушеннями, підвищує рівень соціальної напруги, дискредитує конструктивні форми громадського протесту;

- перешкоджання проведенню мирних протестів з боку органів влади, непропорційне реальним загрозам, домінує на тлі низької ефективності реалізації ними соціальної, правоохоронної та інших функцій. Вочевидь, державна політика має спрямовуватись на обмеження та заборону протестних акцій, що несуть деструктивні гасла і заклики насильства, ксенофобії, ідеологій тоталітаризму тощо;

- застосування жорстких форм, до яких вдаються представники правоохоронних органів до учасників протестів є потужним подразником у відносинах між громадянами і органами державної влади, що негативно позначається на рівні довіри до влади в цілому. За всієї очевидності небезпечних наслідків від утисків та систематичних заборон мирних протестів така тенденція стає дедалі виразнішою;

- брак ефективного політичного діалогу та політичної конкуренції, фактично відсутність інституту політичних дебатів в електоральному процесі позбавляє громадськість впливу на політичний та виборчий процес та змушує вдаватись до протестних дій;

- недосконалість законодавства щодо реалізації права громадськості на мирні протести, неврегульованість питання функціональних повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування в цій сфері та інші фактори негативним чином впливають на розвиток діалогу громадськості із органами влади;

- диспропорція між відповідальністю представників органів державної влади та місцевого самоврядування та відповідальністю власне громадян за порушення в процесі реалізації права на мирні збори поглиблюється. Так, громадяни в разі участі у протестних акціях притягаються до відповідальності та зазнають утисків, тоді як,

випадки відповідальності представників органів державної влади у разі перешкоджання проведенню протестних акцій або їх безпідставних заборон є поодинокими [9].

Таким чином, різке зниження рівня довіри до органів державної влади в Україні фактично означає кризу легітимності, котра носить системний характер і виявляється у двох важливих аспектах:

1) низький рівень довіри громадян (наявність тенденцій до подальшого падіння) до базових інститутів політичної системи, які мають первинне джерело легітимності (отримують легітимізацію в результаті прямого волевиявлення населення) – Президент, Верховна Рада, політичні партії;

2) зростання протестних настроїв громадян, що виявляється в їхній дедалі більшій готовності брати участь у неінституціалізованих масових протестних акціях, метою яких є опір політиці органів державної влади.

Для того щоб існував певний рівень легітимності потрібний консенсус між громадянами і державою відносно базових політичних цінностей. Існування неписаних правил гри. Свідомством існування достатнього рівня легітимності є стабільне функціонування коаліцій, що мають незначну перевагу над опозицією. В Україні ж, перевага коаліції викликає божевільний опір опозиційних сил і як наслідок відсутність консенсусу в суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Князева Е.В. Отражение феномена доверия/недоверия в обыденном сознании // Вестник Одесского национального университета Сер. Социология и политические науки. - 2007. Т. 12. - С. 399-406.
2. Цукор С. Шляхи та методи забезпечення легітимності політичної влади // Социс – 2007. - №2. – С. 3-12.
3. Дослідження рівня довіри громадян України до демократичних інституцій, органів влади // [Електронний ресурс / Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Monitor22/01.htm>].
4. Українці довіряють Церкві, ЗМІ та не довіряють жодному політику дослідження «Омнібус» проведене компанією TNS Україна // [Електронний ресурс / <http://www.tns-ua.com/ru/global/news/ukraincy-doverjajut-cerkvi-ukrainskim-smi-i-ne-doverjajut-odnomu-politiku/>].
5. Соціологічне дослідження, щодо громадської довіри // [Електронний ресурс] / Лабораторія законодавчих ініціатив. Експертні матеріали. – Режим доступу: http://parlament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=2385&ch_id=76&as=0.
6. Кокорська О.І. Легітимність влади та довіра в суспільстві що трансформується: теоретико-методологічні проблеми / О.І. Кокорська // Наукові записки / Національний університет «Києво-Могилянська Академія». – Сер. Політичні науки. – К.: КМ Academia. – 2004. - №31. – С. 37-41.
7. Опитування РБК-Україна: Протестні настрої в суспільстві зростають // [Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/opros-rbk-ukraina-protestnye-nastroeniya-v-obshchestve-rastut-14112011211800>].
8. Експерт пояснив, чому впали протестні настрої українців // [Електронний ресурс. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_ekspert-poyasniv-chomu-vpali-protestni-nastroji-ukrajinciv/460306].
9. "Основні тенденції та ризики протестних настроїв в українському суспільстві". Аналітична доповідь // [Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/970/>].

УДК 94:32.019.5(47+57)”30/45”

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РАДЯНСЬКИХ САТИРИЧНИХ ПЛАКАТІВ 30-Х РОКІВ І ЧАСІВ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Д.С. Тольнев, І.М. Єсін

Резюме. У даному дослідженні порівнюються зміни в особливостях, тематиці й образах у радянських сатиричних плакатах 30-х років і часів Великої Вітчизняної війни. Встановлено тенденцію у зображеннях: від незграбних і хижих у 30-х рр. до кумедних образів у часи війни.

Ключові слова: пропаганда, агітація, сатиричний плакат.

Протягом останніх 15 - 20 років ЗМІ набули надзвичайного розвитку. Це вирішувало багато задач: інформаційну (поширення новин), розважальну, економічну (реклама), ідеологічну. Останній аспект у більшості випадків приховується, але все ж